

Тютюнник Григiр Михайлович

Автобiографiя

Григiр Тютюнник

(5 грудня 1931 — 6 березня 1980)

АВТОБІОГРАФІЯ

Народився я 5 грудня 1931 року в сім'ї селян — Тютюнника Михайла Васильовича і Тютюнник (до заміжжя Сивокін) Ганни Михайлівни. Вони були вже в колгоспі — батько плотникував, косив, пиляв осокорчики довгою дворучною пилкою, нишком готувався до екзаменів у вчительський вуз. Мати працювала на різних роботах — полола, в'язала, поливала і подавала снопи в барабан.

У тридцять третьому році сімейство наше опухло з голоду, а дід, батько мого батька, Василь Февдулович Тютюнник, помер — ще й не сивий був і зуби мав до одного міцні (я й досі не знаю, де його могила), а я в цей час — тоді мені було півтора року — перестав ходити (вже вмючи це робить), сміяться і балакать перестав... У тридцять сьомому році, коли батькові сповнилось рівно сорок (він з 1897 року), його заарештували, маючи на увазі політичний мотив, і пустили по сибірських етапах...

У 1957 році прийшов папірець, який сповіщав, що батько ні в чому не винен і реабілітований посмертно. По тому, як забрали батька, ми залишилися удвох: мати двадцятичотирьохрічною вдовою (вона молодша за батька на шістнадцять років) і я. Мені тоді йшов шостий рік.

Мій батько, кажуть, був гарний собою, розумний, сильний і з лиця моложавий, бо після першого одруження — на Ївзі Федотівні Буденній (1920 — 1921 рік) — він не знайшов кращого заняття, ніж займатись поезією, геометрією, бондарством. Після того, як батька забрали в тюрму в 1937р., взяв мене до себе батьків брат Филимон Васильович Тютюнник, — мати осталися заміжні за іншим, а я пішов до дядька. Сьогодні я знаю, для чого взяв мене дядько. Він і його дружина, Наталя Іванівна Рябовецька, з сусіднього з нами хутора Троянівка, вчили й виховували мене, а кажучи просто, були моїми батьками. Вони обоє працювали в школі. Дядя був бухгалтером, тьотя викладала українську мову й літературу. З того часу я запам'ятав "Як упав же він з коня", "На майдані". (...) Я любив і знав казки Пушкіна і безліч українських народних казок, з яких я найбільше люблю й зараз "Котигорошко", — прекрасна казка. Перечитував оце недавно — диво, та й годі...

А до Донбасу, ще коли жив я з матір'ю і татом, добре запам'ятались мені Шевченків "Кобзар", "Під тихими вербами" Грінченка, "Хіба ревуть воли...", "Кайдашева сім'я", "Тихий Дон", тоді ще не закінчений, — третю частину читали, мабуть, тато і мама воювалися за неї: обом хотілося читать. Зійшлися на тому, що вечорами читали вголос.

1938 року віддали мене дядя і тьотя до школи в український перший клас, який нараховував сім учнів. Думаю, що тут другі мої, сказати б, батьки дотримувались і принципових поглядів щодо української мови, освіти, культури взагалі.

Через два тижні цей клас було ліквідовано за малим контингентом, і я опинився в російському першому класі. З того часу і до 1962 року я розмовляв, писав листи (іноді оповідання) виключно російською мовою, окрім років 1942 — 1949-го, коли я знов опинився в селі біля матері. До цього я був старцем в повному розумінні цього слова. Сталося се так. На початку війни тьотя народила мені сестрицю. А дядю забрали на фронт. Уже в сорок другому році почався голод. Я їв тоді картопляну зав'язь, жолуді, пробував конину — коли вона кипить, з неї багато піни. Люди, дивлячись на змучену тьотю і на нас, голодненьких дітей, порадили мені чкурнути до матері на Полтавщину, щоб легше стало всьому сімейству, — голод як-не-як. Я так і зробив. Йшов пішки, маючи за плечима 11 років, три класи освіти і порожню торбинку, в котрій з початку подорожі було дев'ять сухарів, перепічка і банка меду — земляки дали на дорогу. Потім харчі вийшли. Почав старцювати. Перший раз просити було неймовірно важко, соромно, одбирало язик і в грудях тепло, тоді трохи привик.

Йшов рівно два тижні. Через Слов'янськ, Краматорськ, Павлоград (чи Конград), Полтаву, Диканьку, Опішню. А слідом за мною, коли трохи полагодилося із залізницею, приїхала і бідня моя тьотя з грудною сестричкою.

Зажили ми в селі. Потім хату спалила бомба, і ми опинилися в чужих людей — те, що було і в Донбасі: міняли квартиру за квартирою, бо ніхто довго не хотів держати постояльців з двома дітьми. Так і в селі було.

Після Перемоги повернулися дядя і поранений, забинтований уже до смерті Григорій — аж тоді ото я його взяв трохи ближче, бо він мене іноді гладив по голівчині і казав щось хороше, лагідне. Видно, взяв, що я теж устиг настраждатися, хоч і не розуміючи того до пуття.

У 1946 році після закінчення п'ятого класу пішов я в Зіньківське РУ № 7, щоб мати якусь одежину і 700 грамів хліба на день. Вони, оті 700 грамів, і врятували нас із мамою у 47-му: я носив "з города" щодня по шматочку, глевкому і сплюснутому, в кишені, як порожній гаманець.

Восени нам, ремісникам, вручили атестати слюсарів п'ятого розряду і одвезли машинами до Охтирки. А звідси поїздом — до Харкова, на завод ім. Малишева. Там нам дали гуртожиток (одна кімната — загін на 68 душ) і розподілили по цехах. Став я належати до пануючого класу, ходив через оспівану заводську прохідну... їв по талончиках у цеховій їдальні, одержував 900 крб. щомісяця, доки не закашлявся од іржавчаної пилуки поганим, нездоровим кашлем. І вирішив: додому, додому! В колгосп, до матері! Та ще й закохався був нишком у шилівську-таки дівчинку. Туди, туди! Там — краще, хоч і їсти впроголодь.

Пішов у колгосп. Орав, волочив, косив, погоничував біля волів (їх звали "ледачі") — важко було, а тут ще й з "коханням не повезло", бо хто ж дозволить дівчинці-школярці сидіти біля червоноармійської могилки вечорами, як парубок голий, босий, хати не має, та ще й батько в тюрмі.

Коли це якось восени, саме молотили, кличуть мене до зіньківської міліції. "Утік з Харкова?" — "Ні. Сів, та й поїхав". — "А закон про три роки знаєш?" — "Знаю". — "Ну-

от". Обрізали на моєму рам'ї гудзики — і в КПУ. Потім судили. В залі були мама і я з міліціонером. А за столом — народний суддя і народні засідателі. Дали мені чотири місяці. Колонію знаєте в Полтавській області? Ото я там відбував кару — чотири місяці. Коли мене випускали, табірний бібліотекар сказав мені на прощання: "Тебя выпускают? Ах, жаль, хороший читатель был..." В таборі я взяв Тургенєва і Герцена ("Кто виноват?", "Отцы и дети", "Записки охотника").

А повернувшись додому, прочитав "Кавалера Золотой Звезды" і ненавиджу його й по цей день: я знав уже інших кавалерів...

І знову колгосп. Тепер уже коли заставляли робити щось дуже важке, то натякали, що не тільки мій батько ворог народу, а і я тюряжник. А тут мама приймака прийняли...

Пішов я та й завербувався у Донбас — край мого дитинства. Будував Миронгрес (це під Дебальцевим) і зажив, сказати, самостійною житухою. Навіть посилки матері слав: калощі, матерійки на піджачок тощо. Слюсарював, їздив на машинах, майстрував і т. ін.

У 50-му і до осені 51-го знову жив у дяді і тьоті, працюючи тепер уже в гаражі при шахтобуді Краснолуцької автотранспортної контори.

В листопаді 51-го року — армія. Владивосток... Словом, нині орденоносне Примор'я. Радистом був чотири роки. Отут-то я і взявся за самоосвіту. Та так, що по демобілізації пішов після "законних" п'яти класів спочатку у восьмий, потім у десятий клас вечірньої школи. Токарював у Щотовському вагонному депо — обточував колеса — і вчився.

А далі щасливі п'ять років навчання в університеті на філологічному факультеті, те, що я й любив. І російське відділення — те, до чого я звик, до чого мене готували школа, армія, напівросійське донбаське оточення.

В 1961 році написав першу новелу "В сумерки", і "Крестьянка" її надрукувала. Більше нічого потім не писав: сесія, дипломна робота по психологічному аналізу Л. М. Толстого — словом, ніколи було писати. До того ж пора було заходжуватись женитися, що я й зробив цілком успішно і щасливо.

По тому, як умер Григорій, я знову взявся за писанину, але вже українською мовою. Цей злам вам повинен бути зрозумілий...

Прочитав словник Грінченка і ледве не танцював на radoшах — так багато відкрив мені цей блискучий твір. Негайно переклав свої "Сумерки" на рідну мову і тепер уже не розлучаюся з нею, слава богу, і не розлучуся до самої смерті. І все це на четвертому десятку!... Ця щаслива подія в моєму житті сталася на шахті № 10 під Комунарськом Луганської області, де я викладав у вечірній школі російську мову та літературу, а жінка українську мову та літературу. Там же сталася ще одна щаслива подія — жінка народила мені сина Михайла. Одного Михайла замордували, може, хоч другому поталанить жити по-людському. Об цім тільки й молю Господа Бога.

А далі що? А далі я поїхав до Києва, де, завдяки зусиллям багатьох людей і в першу чергу Анатолія Андрійовича Дімарова, живу й по сьогодні. В Києві була написана "Зав'язь". Зараз працюю над сценарієм за "Виром" Григорія. Обіцяють з осені запустити фільм, та хтозна, як воно там покаже.

Амінь.

Київ, 30 липня 1966 року

За книгою "Українське слово" — Т. З. — К., 1994.